

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1322920/1

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב זבדיה כהן – ראב"ד

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר דינה שרה ריישטיק)
נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אברהם זינגר)

הנדון: סמכות בית הדין לדון בתיקי גירושין של אזרחי חו"ל למרות פקיעת הוראת השעה

החלטה

בפני בית הדין בקשת האיש מתאריך 11.07.2021 להורות על ביטול צו עיכוב יציאה מחוסר סמכות לדון בענייני הנישואין והגירושין של הצדדים עקב פקיעת הוראת השעה. האישה מתנגדת לבקשה ומבקשת לקבוע כי נוכח העובדה שההליכים בתיק החלו בטרם פקיעת הוראת השעה, הרי שהסמכות לדון בענייני הנישואין והגירושין של הצדדים נתונה לבית הדין, וכפועל יוצא יש להותיר את צו עיכוב היציאה כנגד האיש על כנו.

א. סיכום תאריכים וההליכים הנצרכים לשאלת הסמכות:

1. בתאריך 25.06.2018 התקבלה בכנסת הוראת שעה שבמסגרתה נקבע כי לבית הדין סמכות ייחודית לדון בתביעת גירושין של בני זוג שאינם אזרחי מדינת ישראל שנישאו על פי דין תורה. הוראת השעה נקבעה עם סייגים. כך, למשל, הוצרך שהנתבע לא הגיע לביה"ד בו הוגשה בקשת התובעת לעריכת גט במשך ארבעה חודשים, או שביה"ד שאליו הוגשה הבקשה לעריכת גט ניסה בכל דרך שיכל להביא את הצדדים לגירושין אך ללא הצלחה וכדו'. הוראת השעה פורסמה בתאריך 06.07.2018 ונקבע כי תוקפה יארך למשך שלוש שנים.
2. לאחר שהאישה תבעה גירושין בבית הדין "בצדק תשפוט" בארה"ב ולאחר שהבעל לא הופיע בבית הדין, הוצא נגדו כתב סירוב בתאריך י"ז בטבת תש"פ (14.01.2020).
3. בתאריך 13.06.2021 הגישה האישה על ידי באת כוחה תביעת גירושין כנגד האיש. בכתב התביעה ציינה כי נישאה לבעל בתאריך 14.10.2004 ונפרדה ממנו בינואר 2019, לאחר שחוותה אלימות ממנו לטענתה.
4. האיש הגיע לארץ כבר בתאריך 06.06.2021 ולאחר בקשת האישה להוצאת צו עיכוב יציאה, בית הדין נעתר למבוקש והוציא כנגד האיש צו עיכוב יציאה בתאריך 13.06.2021 למשך 30 יום והאריך את הצו בתאריך 07.07.2021.
5. בית הדין קיים דיון בתאריך 21.06.2021 בנוכחות הבעל ובא כוחו וכן באת כוח האישה. האישה לא הופיעה. בדיון טענה באת כוח האישה כי האיש ביטל גט שהשליש לידי בית

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- הדין במטרה להינשא לאישה אחרת על פי היתר מאה רבנים, וכתוצאה מכך הגט שהושלש נפסל. על כן ביקשה באת כוח האישה מבית הדין שיורה לאיש לתת גט לאישה.
6. האיש מנגד טען כי האישה חטפה את שני ילדיו וניצלה את העובדה כי אינו רשום בתעודת הזהות כאביהם. לטענתו הוא מסכים לתת גט לאישה, ובלבד שיושג הסכם בנוגע למשמורת והחזקת הילדים.
7. בית הדין ניסה להביא את הצדדים לידי הסכם כולל ולעריכת הגט, אך זה לא צלח.
8. בית הדין הוציא החלטה בו קבע מועד לדיון בתביעת הגירושין של האישה.
9. בתאריך 11.07.2021 הגיש האיש בקשה לביטול צו עיכוב יציאה. לטענתו לבית הדין אין סמכות לדון בתביעת הגירושין של הצדדים מאחר והוראת השעה פקעה, ומאחר שסמכותו של בית הדין נובעת מהחוק, יש לדחות את תביעת הגירושין על הסף.
10. בית הדין קיים דיון בבקשת ביטול צו עיכוב היציאה בתאריך 19.07.2021. בדיון נכחו הבעל ובא כוחו וכן ב"כ האישה. לטענת באת כוח האישה מכיוון שהאישה הגישה את תביעת הגירושין בטרם פקעה הוראת השעה בעניין סמכות בית הדין, הרי אף שהדיונים נמשכו אל עבר מועד הפקיעה, אין לבטל את סמכותו של בית הדין למפרע (פרוטוקול, שורות 53-60). טענתו של בא כוח האישה הייתה מנוגדת, ולשיטתו כשם שבג"ץ יורה לבית הדין להפסיק לדון למרות שעד כה בית הדין דן בסמכות, כך ברגע שנפסקה הוראת השעה בעניין סמכותו של בית הדין, יש בה כדי להפקיע את סמכותו של בית הדין להמשיך ולדון בתביעה שעד לא מזמן הייתה בסמכותו.
11. בית הדין הורה לצדדים להגיש את סיכומיהם לטענותיהם בעד ונגד סמכותו של בית הדין לדון בתיק זה.
12. באת כוח האישה הגישה את סיכומיה בתאריך 22.07.2021, ולטענתה לשון התיקון לחוק (סעיף 2ב4) בו נכתב: "הוגשה לבית הדין רבני תביעת גט לפי סעיף 1ב4 ...", מוכיח כי הזמן לקביעת הסמכות הוא מועד הגשת התביעה.
13. בנוסף תומכת את טיעוניה מפסיקת בית המשפט העליון בערעור עתירת אסירים (מס 1613/91) בו קבעו השופטים: "כי אחת החזקות המקובלות בשיטתנו הינה זו כי תכליתו של חוק אינה לתחולה רטרואקטיבית חזקה על כל חוק כי הוא צופה פני העתיד ולא פני העבר".
14. כן תומכת טענותיה בסעיף 22 לחוק הפרשנות, בו נקבע כי:
- "ביטולו של דין אין כוחו יפה להשפיע על:
- ...
- (2) פעולה קודמת של הדין המבוטל או על מה שנעשה לפיו."
15. לשון הוראת החוק לטענתה היא שאין לביטול או הפקעה בחוק כדי לבטל הליכים שקדמו לכך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

16. סיכומי בא כוח האיש הוגשו בתאריך 25.07.2021, ולטענתו סעיף 22 לחוק הפרשנות בצורתו הסופית בא לשלול המשך דיון לאחר ביטולו של דין אף בהליך שהוחל טרם ביטולו.

17. כראיה על כך מביא שהצעת החוק שקדמה לחוק הפרשנות רצתה לקבוע כי ניתן להמשיך בהליך על אף ביטולו של דין וזאת מכיוון שההליך החל טרם ביטולו, אך, על אף האמור בהצעת החוק, המחוקק מחק באופן מוחלט את הסעיף המאפשר המשך ההליך לאחר ביטול הדין.

18. מכאן עובר בא כוח המבקש להסבר ההבדל בין דין מהותי המקנה זכויות, ולכך לא ניתן לבטלו לאחר מכן ולהחילו למפרע, לבין דין פרוצדוראלי בו לא קיימים זכויות מוקנות, ואשר על כן דין זה חל אף למפרע. כסימוכין לכך מביא את סיכום ההלכה בע"א 238/53 שבו נפסק כי בסדרי דין יפה תוקפו של החוק המשנה גם לגבי הליכים משפטיים אשר פתחו בהם לפני שהחוק נכנס לכלל תקפו.

19. לאור האמור טוען בא כוח האיש כי בשאלת הסמכות בתביעת הגירושין במקרה שהובא לפני בית הדין הינו מקרה מובהק לדין פרוצדוראלי, ועל כן דין החלת ביטול הוראת השעה הוא אף על הליכים שהחלו טרם סיום מועד הוראת השעה, ולכך יש לדחות על הסף את תביעת הגירושין מחוסר סמכות.

ב. דיון והכרעה

במקרה שלפנינו, אנו עוסקים כאמור בתוקפם של סעיפים 1ב4 עד 2ב4 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953 (להלן: "חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין)"), שנחקק ופורסם ביום 1.7.2018. במסגרת תיקון מס' 4. תיקון זה מקנה לבית הדין הרבני בישראל סמכות בינלאומית בענייני גירושיהם של בני זוג יהודיים, אשר האישה בו נמצאת במצב שאנו מכנים אותו כ'עגינות', אלא שללא הוראות חוק אלה אין לבית הדין סמכות לדון בתביעת גירושין של האישה מכוח סעיף 1 או העניינים המנויים בסעיף 4 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין). ללא סמכותו של בית הדין הרבני לדון בתביעת הגירושין של אישה זו, אין כל בית דין רבני או ערכאה שופטת מוסמכת אחרת בעולם אשר יוכל להפעיל סנקציות חוקיות כנגד הבעל המעגן. מקרי עגינות אלה מוגדרים בסעיף 1ב4 לחוק, כמקרים בהם האיש נמנע מלשחרר את אשתו בגט על אף שבית דין רבני בחו"ל קבע שהאיש חייב לתת גט לאשתו, והאיש מסרב להוראת בית הדין במשך שישה חודשים לכל הפחות מיום שקבע זאת בית הדין בחו"ל; או שהאיש נמנע מלהגיע אל בית הדין כדי שיוכל לברר את הדין ולתת את פסק דינו בנדון, וסירובו להגיע אל בית הדין בחו"ל נמשך לכל הפחות ארבעה חודשים מיום שזומן על ידי בית הדין; או במקרים בהם במקום מושבם של הצדדים אין בית דין שניתן לערוך לפניו גט לפי דין תורה מחוץ לישראל.

הוראת חוק זו נחקקה כשלב ראשון לתקופת בחינה וניסיון למשך שלוש שנים מיום פרסומה, ואחר שהחוק עמד בצפיות אישרה הממשלה על ידי ועדת שרים לענייני חקיקה את הפיכתו להוראת קבע והכנסת התעתדה להצביע עליו לקריאה ראשונה ביום 5.7.2021, יום לפני פקיעתו כהוראה שעה, ולאחר דיוני ועדת חוקה, חוק ומשפט תוכנן להצביע עליו לקריאה שניה ושלישית. אלא שאיתרע מזלו של חוק זה ואיתו גם מזלן של העגונות מחו"ל והכנסת לא הספיקה להעלות את החוק במליאה להצבעה לקריאה ראשונה והחוק פקע ביום 6.7.2021 לפני שהפך להוראת קבע, ועתה כידוע הכנסת נמצאת בפגרת הקיץ. מכאן עולה השאלה בנוגע לזמן ביניים זה, מה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מעמדם של הליכים תלויים ועומדים אשר נפתחו והחלו כדין בעת שהחוק היה קיים, ומה דינם של הצווים וסעדי העזר אשר כבר נתנו במסגרת חוק זה, כגון צו איסור יצאה מהארץ כנגד האיש כדי למנוע פגיעה בלתי הפיכה בהליכים בבית הדין והפיכתם לבלתי רלוונטיים אם חלילה הבעל המעגן יצא מישראל ולא ישוב עוד לישראל.

סעיף 1ב4 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) קבע:

4. בתקופה של שלוש שנים מיום פרסומו של חוק זה יקראו את החוק העיקרי כך שאחרי סעיף 4ב יבוא:

1ב4. (א) בלי לגרוע מסמכויות השיפוט לפי סעיף 1 וסעיף 4א, לבית דין רבני יהיה שיפוט ייחודי בתביעת גט לפי דין תורה שהגישה אישה יהודיה נגד אישה היהודי, אף אם לא מתקיימות לגביהם הזיקות המנויות בסעיף 4א(א), ובלבד שהנישואין נערכו על פי דין תורה והאישה לא קיבלה גט מנישואין אלה בבית דין מחוץ לישראל, ומתקיים אחד מאלה:

יוצא אם כן, כי סמכות השיפוט הייחודי בתביעת הגירושין של האישה במקרים מעין אלה נקבעת במועד הגשת התביעה של האישה אל בית הדין הרבני.

נקודת המוצא לבירורנו היא הוראת סעיף 22 לחוק הפרשנות, תשמ"א-1981 (להלן: "פקודת הפרשנות"), הקובעת כי:

ביטולו של דין אין כוחו יפה –

- (1) להחיות דבר שלא היה לו תוקף בשעה שהביטול נכנס לתקפו;
- (2) להשפיע על פעולה קודמת של הדין המבוטל או על מה שנעשה לפיו;
- (3) להשפיע על זכות או חיוב שלפי הדין המבוטל.

סעיף זה בחוק הפרשנות, אשר נכנס לתוקפו ביום 15.6.1981, הינו תיקון אשר החליף את סעיף 14(ב) לפקודת הפרשנות שהתבטל, ואשר הורה כי:

(ב) חיקוק המבטל דין אין כוחו של הביטול יפה –

- (1) להחיות דבר שלא היה לו תוקף או קיום בשעה שהביטול נכנס לתקפו;
- (2) להשפיע על פעולה קודמת של הדין המבוטל, או על מה שנעשה או נגרם כשורה לפי אותו דין;
- (3) להשפיע על זכות או על זכות-יתר שנרכשה או שנולדה לפי הדין המבוטל, או על התחייבות או על חבות שחלו לפיו;
- (4) להשפיע על עונש, על חילוט או על ענישה הצפויים בשל עבירה שנעברה על הדין המבוטל;
- (5) להשפיע על חקירה, על הליך משפטי או על תרופה משפטית בענין זכות, זכות-יתר, התחייבות, חבות, עונש, חילוט או ענישה כאמור; ומותר לפתוח בחקירה או בהליך או בתרופה, או להמשיך בהם, או לבצע אותם, ומותר להטיל את העונש, החילוט, או הענישה כאילו לא ניתן החיקוק המבטל;

והכל כשאינן כוונה אחרת משתמעת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדברי ההסבר להצעת 'חוק הפירושים, תש"ם-1980' (ה"ח 1456, י"א בסיון תש"ם, 26.5.1980) אשר בעקבותיו נחקק 'חוק הפרשנות' שפורסם ביום 15.6.1981 (ס"ח תשמ"א מס' 1030, עמ' 302), נכתב כי:

החידוש בסעיף המוצע נעוץ בסעיף קטן (ב) שהוא סייג לקראת ההוראה הצפויה בחוק-יסוד: זכויות האדם, שלפיה יופחת או אף יבוטל ענשו של אדם כאשר הופחת העונש הקבוע בחיקוק לעבירה שעבר או בוטלה העבירה עצמה.

ניתן לראות כי מרכזו של התיקון התמקד בהבחנה בין 'פעולה' או 'מעשה' אשר נעשו קודם לביטול החוק ובעקבותיו – שהביטול אינו משפיע עליהם והם ממשיכים להיות בתוקפם, לבין הטלת עונש או 'תרופה משפטית' או פתיחה בחקירה והליך משפטי בעתיד "או להמשיך בהם", לאחר כניסתו של החוק המבטל לתוקפו – שאלו לא ייעשו מעת הכנסו של החוק המבטל לתוקף והחוק יפסק או ימנע אותם מאותה העת והלאה. לכן, במקרה שלפנינו ההוראות אשר ניתנו במסגרת תביעתה של האישה לפי סעיף 1ב4 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), כצו איסור יציאה מהארץ לפי סעיף 7ב לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), תשט"ז-1956 או צווי הגבלות לפי סעיף 2(א) לחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995 ימשיכו ויישארו בתוקפם, אולם לא ינקטו הליכים נוספים חדשים או צווים והגבלות נוספות שלא היו קודם, כל עוד החוק לא חזר לתקפו, אף שצפוי שיקבע בזמן הקרוב כהוראת חוק קבוע.

אמנם ישנה הבחנה בפסיקת בית המשפט בין חוק המבטל דין מהותי – שלגביו ביטול החוק אינו אמור להשפיע כאמור על 'פעולה' או 'מעשה' קודם שנעשה מכוח אותו חוק שהתבטל, לבין ביטול דין דיוני-פרוצדוראלי – שלגביו ביטול החוק כן משפיע רטרואקטיבית. אך יש לזכור לעניין זה, כפי שהבהירה הפסיקה, כי גם בנוגע לביטול חוק דיוני-פרוצדוראלי, אין מדובר בביטול החלטות וצווים שכבר נתנו בעבר בעת שהחוק שהתבטל חל, אלא רק על המשך מתן ההחלטות בהליך התלוי ועומד מכוח החוק שבוטל. זאת, כפי שקבע השופט, כתוארו אז, א' ברק ב-ע"א 1613/91 אורית ארביב נ' מדינת ישראל, פ"מ מו(2) 765 (1992):

מטרת החוק הדיוני היא להסדיר את פועלן הדיוני על הוראותיו, והוא לא נועד לקבוע את פועלן המשפטי של ההתרחשויות בתחום המהותי. על-כן, עד כמה שפעולות דיוניות נעשות במסגרת הליך קיים ועד כמה שהן מעצבות מצב דיוני קיים (שטרם הסתיים), אין בהן כל היבט רטרואקטיבי, ותחולתן היא אקטיבית. עמד על כך השופט הלוי בע"א 135/63 [26], בעמ' 1870:

"הכלל כי חוק דיוני חל ל'מפרע' אינו מייחס, לפי דעתי, למחוקק כוונה להתערב בשלבים קודמים של הדיון ולהעביר תחת שבת ביקורתו הליכים שנעשו לפני תחילת החוק החדש. המלה 'למפרע' בהקשר זה אינה משמשת במשמעותה הרגילה של 'ייחוס לאחור'..."

...כל עיקרו של הכלל הנזכר אינו אלא לומר כי חוק המשנה את סדרי הדין תופס מיד וחל על כל דיון (במקרה של דיון שכבר הוחל בו - על המשך הדיון) המתנהל בבית-משפט אחרי כניסת החוק לתוקפו, מבלי לשים לב - וזהו טעם המלה 'למפרע' ומשמעותה בהקשר זה - לא למועד היוולדה של עילת התביעה ולא למועד הגשת התובענה."

וברוח דומה ציין השופט זוסמן, בע"א 350/74 [34], בעמ' 213:

"...אם כי המימרה שחוק דיוני כוחו למפרע שגורה בפי משפטנים, למעשה אין לנו כאן ענין בו הוחל חוק חדש על עיסקה שנעשתה לפני

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

צאת החוק. 'חוק דיוני כוחו למפרע' אינו משמיע אלא זאת, שחוק כזה חל על כל ענין הבא בפני השופט אחר שהוחק החוק, ואחת היא אם ההליך נפתח לפני צאת החוק האמור או אחריו, ואף אין נפקא מינה בכך שהעילה נושא אותו הליך תמה והושלמה כולה בעבר."

יוצא אם כן לענייננו, כי אף אם תיקון מס' 4 בעניין הסמכות הבינלאומית לדון בתביעות לעגונות חו"ל היה מבוטל בחקיקה מאוחרת, וכן אילו תיקון הסמכות בעניין עגונות חו"ל היה חוק 'דיוני-פרוצדוראלי' גרידא ולא מטריאלי, כפי שנבהיר זאת להלן, הרי שגם אז ביטול זה היה משפיע רק "על כל דיון המתנהל בבית-משפט אחרי כניסת החוק [המבטל] לתוקפו" אף ש"ההליך נפתח לפני צאת החוק האמור", אך לא היה בו כדי להתערב "בשליבים קודמים של הדיון" ולא לבטל "הליכים שנעשו לפני תחילת החוק החדש".

כמו כן, אמנם אכן ישנם פעמים שבהם השינוי בסמכות העניינית והעברתה מערכאה אחת לחברתה נחשבת אף היא לשינוי דין 'דיוני-פרוצדוראלי', אשר כאמור לעיל 'כוחו חל למפרע' עקב שינוי החוק וביטול הסמכות, במסגרת ובמגבלות שהבאנו לעיל. זאת כפי שנקבע בבג"ץ 162/80 פלוני נ' בית הדין הצבאי המיוחד, פ"ד לה (1) 292 (1980):

רואים לעניין רטרואספקטיביות הוראה המשנה את הסמכות העניינית בזמן קיומו של הליך התלוי ועומד כנורמה דיונית... זולת אם כללה ההוראה בחובה גם שינוי בחוק המטריאלי.

כאמור שינוי חוק זה יחשב ל'דיוני-פרוצדוראלי' "זולת אם כללה ההוראה בחובה גם שינוי בחוק המטריאלי".

אולם במקרה דנן, כידוע אין מדובר בהעברת סמכות דיונית-פרוצדוראלית מערכאה אחת לחברתה, אלא בביטולה המלא של הסמכות 'מטריאלית' מהותית. לכן במקרה זה לא תהיה להוראת החוק המבטלת את הסמכות משמעות של ביטול דין דיוני-פרוצדוראלי, וממילא לא תהיה לו השלכה רטרואספקטיבית על פעולות והוראות שנקבעו במסגרת הליך תלוי ועומד מכוח החוק שבוטל. זאת, כפי שכתב השופט מ' זילבר בדעת הרוב ב-ע"א 238/53 אהרן כהן ובלה בוסליק נ' היועץ המשפטי לממשלת ישראל (1954), ביחס למקרה בו נפתח הליך בבית המשפט האזרחי בענייני נישואין וגירושין של בני זוג יהודים אזרחי המדינה לפני כניסת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), בשאלה האם ביטול הסמכות של בית המשפט בעניין והעברתה לסמכותו הייחודית של בית הדין משפיעה על המשך סמכותו של בית המשפט לדון בעניינים תלויים ועומדים, ועל כך הוא השיב בשלילה (ההדגשות אינן במקור):

העברת הסמכות לבתי הדין הרבניים על פי סעיף 1 של החוק, איננה הוראה רטרואקטיבית, ואינה משתרעת על עניינים שהיו תלויים ועומדים בפני בית משפט אזרחי לפני צאת החוק... ההבדלים הקיימים בין שיפוטו של בית המשפט האזרחי לבין שיפוטו של בית הדין הדתי, הם כל כך יסודיים, עד שאי אפשר לאמר בשום אופן, כי העברת הסמכות על ידי חוק חדש מבית המשפט האזרחי לבית הדין הדתי אינה אלא "שינוי של פרוצדורה" בלבד – זהו, אפוא, שינוי חוק מטריאלי הפועל רק מכאן ולהבא, ולא למפרע.

כך גם ביחס לתיקון מס' 4 בעניין חוק עגונות חו"ל. כפי שנכתב בהסבר לחוק:

זוגות שאינם תושבי המדינה ואזרחיה ואין להם אחת מהזיקות שבסעיף 4א לחוק, אם מי מבני הזוג רוצה להתגרש הוא אינו יכול כיום להגיש תביעת גירושין אל בית הדין הרבני בישראל. במקרים אלה, אותן נשים המבקשות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להתגרש ובעליהן מסרבים להישמע להוראת בית הדין הרבני במקום מגוריהם בגולה, אין כיום מי שיסייע להן לכפיית הגט ולהושיען מעגינותן.

יוצא אם כן, כי הוראת החוק המקנה סמכות בין-לאומית ייחודית לבית הדין הרבני לדון בתביעת גירושין של נשים עגונות חו"ל משנה באופן מטריאלי ומהותי את בסיס הסמכות השיפוטית במקרים אלה, ממצב שבו קנויות לבית הדין הרבני בישראל כל הסמכויות הייחודיות החוקיות והדתיות בעניין גירושיהם למצב שבו אין לבית הדין או לכל ערכאה משפטית אחרת במדינת ישראל כל סמכות לדון בענייני גירושיהם של הצדדים. על כן, על הוראת חוק המבטלת סמכות זו בוודאי שאין השפעה רטרואקטיבית, כביטול דין דיוני פרוצדוראלי.

ושוב, כאמור, אף אילו היה מדובר במקרה זה בביטול חוק דיוני-פרוצדוראלי גרידא אשר אין בו בנוסף גם שינוי מטריאלי, הרי שכל השינויים הרטרואקטיביים המדוברים אינם באים לגלגל את הגלגל אחורה ולשנות מ'פעולה קודמת' או 'מעשה' שכבר נעשה קודם שהחוק בוטל, אלא גם הם אינם מדברים אלא רק 'מכאן והלאה' ומשליכים לגבי הליכים תלויים ועומדים שסמכותם רק ממועד ביטול החוק המסמיק פוסקת. כפי שכתב בית המשפט העליון ב-ע"א-135-63 וידאד ו-רחל סעיד ג'ריס כורי נ' מנצור ג'ריס כורי, ו-6 אח', יז 1853 (1963):

משנכנס החוק המתקן [...] לתוקפו ושינה את הסמכות לדרו [...] השינוי תופס, על-פי עקרונות הפרשנות, גם בענין שכבר הוגש לבעל הסמכות הקודמת והוא עודנו תלוי ועומד [...] ומשחל בהם שינוי, נוהגים, באין הוראה אחרת, על-פי סדר הדין החדש גם לגבי ענין תלוי ועומד" [...]

אך עניין שכבר נפסק ונקבע לא אמור להשתנות ולהתבטל.

בנוסף, מעל לכל יש לציין ולהזכיר, כי כל האמור לעניין חוק מאוחר אשר ביטל תוקפו של חוק קודם, אינו רלוונטי לענייננו. במקרה הנדון אין מדובר בחוק מאוחר שביטל ושינה סמכות של חוק קודם אלא בפקיעה מעצמה של 'הוראת שעה' אשר ניתנה למשך שלוש שנים, במטרה לבחון את המשך תוקפו באופן קבוע, ואשר הייתה בדרך הארץ במקרים אלה להפוך להוראה קבועה אחר תקופת ניסיון של מעקב ולמידה.

אלא שהורעה מזלה של הוראת חוק זו ועקב נסיבות סבוכות שאינן קשורות לגופו ומהותו של החוק, הכנסת לא הספיקה להצביע על הפיכת החוק להוראה קבועה והוראת השעה פקעה ללא חיקוקה של הוראת הקבע הבאה במקומה. הסחרור של כמה מערכות בחירות זו אחר זו בו נמצאה מדינת ישראל עד לאחרונה וסד זמנים הצפוף שנוצר בעקבות כך, הביא למצב בו הצעת החוק להפיכת החוק להוראת קבע כבר אושר על ידי הממשלה בוועדת שרים לענייני חקיקה והיה אמור לעלות לקריאה ראשונה בכנסת, ביום 5.7.2021 לפני פקיעתו, אך בסופו של לילה ארוך ועמוס זה מליאת הכנסת לא הספיקה להעלותו לקריאה ראשונה. ללא כן, ברור לכל כי חוק זה אשר כבר הוכיח את עצמו ואת נחיצותו הרבה בצורה מרשימה היה עובר ככתבו וכלשונו.

כך גם, ועל אחת כמה וכמה, ביחס לדינם של 'הסעדים הזמניים' אשר ניתנו כסעד נלווה התומך בסעד העיקרי של תביעת הגירושין, שהוראתו פקעה. סעדים אלה כידוע באים לאפשר את המשך קיומו וניהולו של ההליך שהחוק הסמיק לגביו את הערכאה השוטפת. זאת, כגון הסעד של עיכוב יציאה מהארץ לפי סעיף 7 לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), תשט"ז-1956, המאפשר להטיל את הצו כאשר ישנו חשש כי יציאתו של הנתבע "מן הארץ עלול להכביד באופן ממשי על בירור המשפט או על ביצוע פסק הדין" או שהדבר יביא ל"חשש ממשי כי הדבר יביא לעיגון".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

“כלל גדול בפרשנות חוקים הוא כי חזרה על הוראת חוק שהיא מכוונת לעתיד לבוא” (ע”א 27/64 ד”ר יוחנן בדר, עו”ד נ’ לשכת עורכי הדין בישראל, רכ 3 אח’, יח(1) 295 (1964)) וכי “רואים כל חוק שהוא פרוספקטיבי, כלומר: צופה פני העתיד” (ע”א 238/53 דלעיל). לכן, כאשר נקבעה הוראת חוק כ’הוראת שעה’ המחוקק, כאמור, צפה כי המשכה של הוראת שעה זו עשוי בסבירות גבוהה להפוך להוראת קבע, ואף אם אירעו נסיבות שאינן קשורות למהותו של החוק אשר בעטיים נמנעה הפיכתו של החוק לקבוע לפני שהוראת השעה פקעה, ונוצרה בעקבות כך ‘תקופת ביניים’ בין פקיעת הוראת השעה לחקיקת הוראת הקבע, אין בכך כדי לאיין את תכליתו ומגמתו זו של החוק, וכל הסעדים הזמניים הניתנים במסגרתו לא יבטלו בתקופת ביניים זו. זאת, כדי לאפשר את המשך רציפותו של החוק והמשך ניהול הליכים תלויים ועומדים שהחלו בעת שהחוק היה תקף כהוראת שעה. ברור לנו גם, כי ישנו חשש סביר לפיו אילו חלילה יבוטל צו עיכוב היציאה מהארץ אשר הוצא כנגד האיש, האיש מיד יצא מהארץ ללא שוב וישאיר חלילה את האישה עגונה לכל שארית חייה, תוך שהוא מקפיד שלא לשוב לישראל כדי להימנע מפעלת סנקציות כלפיו לשם שחרור האישה מעגינותה.

ג. סיכום והחלטה

לאור כל האמור, אנו קובעים כי על אף שתוקפו של חוק עגונות חו”ל אשר נקבע בסעיפים 1ב4 עד 3ב4 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) שנחקק במסגרת תיקון מס’ 4 כהוראת השעה, פקע בהתאם לסעיף 38 לחוק-יסוד: הכנסת, ביום 6.7.2021, אין בעובדה זו כדי לאיין הליכים שכבר החלו כדין בעת שהחוק היה בתוקפו, וההחלטות והצווים שניתנו בעת שהחוק היה תקף יישארו בתוקפם גם בזמן ביניים זה, שנקווה שיהיה קצר ככל הניתן, עד להפיכתו להוראת חוק קבועה. לצד זאת, ברור כי כל עוד הוראות חוק אלה אינן חוזרות לתוקפן לא ניתן יהיה לפתוח מכוחן בהליכי תביעה חדשים ובקשות לצווים משפטיים נלווים בהתאם.

ניתן יהיה לפרסם החלטה זו לאחר השמטת שמות הצדדים וזהותם.

ניתן ביום י’ באלול התשפ”א (18/08/2021).

הרב זבדיה כהן – ראב”ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה